

Evaluering av eigen dialekt og aktuelle faktorar i den dialektale sosialiseringsprosessen

Talemålsvariasjon og språkhaldningar hjå ungdom på Voss ved tusenårsskiftet

Av Gunnstein Akselberg

1. Prosjektet *Talemålsendring hjå ungdom på Voss* (TUV)

Prosjektet *Talemålsendring hjå ungdom på Voss* (TUV) vart starta opp våren 2001. Med i prosjektet deltar alle avgangselevane ved Voss gymnas som gjekk ut våren 2001 og alle elevane i ein andreklasse som gjekk året 2001–2002. Prosjektet har som mål å granska talemålet hjå ungdomen på Voss ved byrjinga av eit nytt tusenår. Elevane som gjekk ut våren 2001 har delteke både i eit lydopptak og i ei skriftleg spørjegransking, medan elevane som gjekk i andreklassen skuleåret 2001–2002 har vore med på ei skriftleg spørjegransking.

Opptaket som vart gjort med avgangselevane våren 2001 var av ein samtale mellom to og to elevar der intervjuaren var ei vossajente som sjølv hadde gått ut av Voss gymnas to år tidlegare. Opptaket vart gjort i eit redigeringslokale ved Voss gymnas der m.a. Radio Voss tidlegare heldt lokale og som musikkлина ved gymnaset har nytta. Samtalen hadde som føremål å framskaffa mest mogleg 'naturleg' tale, og intervjuaren hadde som oppgåve å halda samtalen ved like. For å få elevane til å samtala mest mogleg 'naturleg', vart det introdusert fire ulike emne etter som samtalen gjekk fram: barndom, hobby, aktuelt lokalt tema og russefeiring.

Spørjegranskinga mellom avgangselevane galdt svært ulike emne, til saman 90 forskjellige spørsmål. Spørjegranskinga mellom avgangselevane vart gjennomført ved at elevane skulle fylla ut eit spørjeskjema der det var både opne og lukka svaralternativ. Spørsmåla galdt mellom anna haldning til og aktivitet i vossasamfunnet, og haldning til og bruk av vossamålet.

Elevane i andre klasstrinn deltok i ei spørjegransking om bruk av nynorsk som skriftmål med vekt m.a. på bruken av nynorsk som ei heterogen norm. Begge spørjegranskingane vart gjennomførte i klasserommet der læraren var til stades.

Våren 2002 gjekk det ut 120 elevar ved Voss gymnas, og 60 av desse er definerte som 'vossingar'. Krava ein måtte fylla for å vera vossing var at informanten skulle vera fødd og oppvaksen på Voss, eller vera komen til Voss før fylte fem år og ha budd der seinare, og at minst éin av foreldra måtte vera frå Voss. I fyrste omgang er det 'vossaelevane' av avgangselevane som er granska.

Det fyrste resultatet av granskinga av andreklassingane si haldning til og bruk av nynorsk er presentert i to artiklar, *Open eller trong nynorsknorm i den vidaregåande skulen? Praksis og haldning til valfridomen i den nynorske skriftnorma hjå elevar som har nynorsk som hovudmål – jamført med elevar som har nynorsk som sidemål* (Akselberg 2002a) og *Praksis og haldning til valfridomen i den nynorske skriftnorma hjå elevar som har nynorsk som hovudmål* (Akselberg 2003a).

Fyrste resultatet av analysen av avgangselevane sin bruk av og haldning til vossamålet vert presentert i denne artikkelen og i artikkelen *Utviklinga av vossamålet ved tusenårsskiftet. Ei gransking av språkbruk hjå ungdomar på Voss 2001–2002 sett i eit talespråkleg regionaliseringsperspektiv* (Akselberg 2003b).

I denne artikkelen presenterer eg nokre resultat frå granskinga av avgangselevane sine haldningar til norsk talemål generelt og til vossamålet spesielt. Granskinga er delt inn fire delar. Den fyrste delen omhandlar heimelsmennene si haldning til vossamålet. Andre delen omhandlar heimelsmennene si haldning til eigen dialekt. Den tredje delen omhandlar heimelsmennene sin familiære bakgrunn og opplevinga av språkleg sosialisering heime, og den fjerde delen omhandlar heimelsmennene si haldning til andre norske dialektar. Når det gjeld talet på svar for kvart spørsmål, stemmer ikkje det alltid med det samla talet på informantane av. Talet på svar kan vera

mindre enn det samla talet på informantar av di ikkje alle informantane har svara på alle spørsmåla, eller det kan vera større av di nokre informantar har gjeve meir enn eitt svar på dei opne spørsmåla.

2. Haldningar til vossamålet

Denne framstillinga byggjer på dei svara heimelsmennene gav på fem ulike spørsmål.

2.1 Typiske språklege trekk for vossamålet

For å finna ut kva for språklege trekk ungdomen på Voss i dag assosierer med vossamålet, fekk dei dette spørsmålet (spørsmål 58): *Kva er typisk [dvs. typiske språklege trekk] for vossamålet?* Svara fordelte seg slik:

Språkleg trekk	Talet på svar
<i>á</i> → <i>ao</i>	26
"breitt"	15
vanskelege/gamle ord	14
<i>a</i> -endingar	12
skarre- <i>r</i>	6
rulle- <i>r</i>	3
syngjande tonefall	1
bokstavar vert borte	1
<i>m</i> → <i>dn</i>	1
"utvatna"	1

Fig. 1 Informantane si vurdering av typiske trekk for vossamålet.

Det er interessant at så mange trekkjer fram diftongeringa av norrøn lang *a*, *á*, som eit karakteristisk språkleg trekk ved vossamålet. Det tyder at ungdomen på Voss i dag har den same oppfatninga av vossamålet som dei fleste middelaldrande og eldre vossingane har, og som elles er ei vanleg oppfatning av vossamålet hjå personar som er fødde, oppvaksne og busette utanfor Vossabygd. Det er ikkje uvanleg at eldre vossingar og folk utanfor bygda trekkjer fram diftongering av norrøn *á* som eit av dei mest karakteristiske språklege trekk

ved vossamålet. Andre språklege trekk som ofte vert trekte fram av desse gruppene er rulle *r*-en og svarabhaktivokalen, *ù*-en. Elles vert ofte segmenteringar og differensieringar, t.d. i *kådn* (korn) og *ffedl* (fjell), og særmerkte ord, t.d. *ubjaodle* (ubjåleg), trekte fram av middelaldrande og eldre vossingar og av folk utanfor bygda som typiske for vossamålet. Dei tre mest frekvente svara (diftongering av *á*, "breitt" og vanskelege/gamle ord) hjå ungdomen på Voss er i tråd med denne allmenne haldninga til vossamålet. Det kan derimot synast rart at når informantane fyrst ser ut til å assosiera vossamålet med tradisjonelle språklege trekk, ikkje trekkjer fram rulle *r*-en, svarabhaktivokalen og segmenteringar og differensieringar. Grunnen til det kan vera at rullen *r*-en framleis er så mykje nytta, også mellom yngre, slik at lyden ikkje vert sett på som spesielt tradisjonell. Det er faktisk eit omvendt tilhøve som kjem fram i desse svara: Skarre *r*-en vert oftare trekt fram enn rulle *r*-en som typisk for vossamålet. Elles er det berre to svar som trekkjer fram nyare språktrekk som typiske for vossamålet, nemleg skarre *r*-en og den "utvatna" situasjonen. Når det gjeld differensieringar og segmenteringar kan vi nytta mykje same forklaringa som for rulle *r*-en: Slike realiseringar er så mykje nytta at dei vert sett på som spesielt tradisjonelle. Kva som ligg i svara "*a*-endingar", er noko uklart, men gjeld mest truleg bruken av *a* i infinitiv og bruk av *a* som morfem i substantiv-, verb- og adjektivformer. Svaret "bokstavar vert borte" er noko uklart, men det har nok med det å gjera at t.d. *d* og *t* i skriftspråket er stumme i utlyd i vossamålet, t.d. *bla* (blad) og *huse* (huset). Ungdomen på Voss i dag assosierer altså Vossamålet med tradisjonelle språklege former. Også det "syngjande" tonefallet fell inn i denne oppfatninga.

Ingen av informantane trekkjer fram tradisjonelle trekk som dativ og fleirtalsformer av verb, noko som stadfester både at slike former ikkje finst lenger hjå ungdomen på Voss og at dei faktisk ikkje kjenner til bruk av slike hjå andre heller. Granskingar av talemålet til avgangselevane (Akselberg 2003b) viser at desse formene er heilt ute hjå dei unge i dag.

2.2 Vurdering av nye trekk i vossamålet

Det er alltid interessant å registrera kva brukarane av ein dialekt eller eit talemål meiner om nyare trekk i talemålet, av di dette fortel noko om korleis informantane ser på ei talemålsnorm og endringa av denne.

Informantane fekk dette spørsmålet (spørsmål 67): *Er det nokre trekk som er komne inn i vossamålet som du synest er uheldige?* Svara fordelte seg slik:

Svar	Talet på svar
ja	28
nei	18

Fig. 2 Informantane si vurdering av om det finst nye uheldige trekk i vossamålet.

Det er 46 av 60 informantar som har svara på dette spørsmålet. Det vil seia at det er heile 14 informantar (22 %) som ikkje har teke seg bryet med å svara, noko som kan tyda at dei ikkje vurderer eit slikt spørsmål som særleg viktig, eller at dei ikkje kan finna døme på slike under utfyllinga av skjemaet. Det er heile 18 av dei som har svara, som ikkje kan peika på at det er kome inn uheldige trekk i vossamålet. Dette kan tyda på ei liberal, heterogen eller open normhaldning og ei erkjenning av at talemålsendring er naturleg, eller at det "er no berre slik". Dersom det er uttrykk for ei liberal normhaldning, fell det saman med vossaelevane si haldning til ei open og heterogen nynorsk skriftmålsnorm (jfr. Akselberg 2002a). Men mest rimeleg er det kan henda å tolka dette som eit metodisk utslag: Informantane kjem ikkje på dekkjande døme medan dei fyller ut skjemaet.

Dei 28 som har svara ja på dette spørsmålet (knapt halvparten av alle avgangselevane) gjev opp fylgjande nye språklege trekk som uheldige i vossamålet:

- bergensk
- bokmålsord
- engelsk slang
- *e*-ending for *a*-ending
- *sj* for *kj*
- orda *spise, mye, gjøra*
- tonefallet

Vi ser at dei fleste av desse kategoriane gjeld leksikonet: bergensk, bokmålsord, engelsk slang og "spise, mye, gjøra". Ein kategori gjeld morfologiske tilhøve: *e*-ending for *a*-ending, éin gjeld fonologiske tilhøve: *sj* for *kj*, og éin gjeld prosodiske tilhøve.

Det er interessant at bergensk vert trekt fram som eit nyare uheldig trekk i vossamålet. Fyrst og fremst av di fleire av elevane fortel at foreldra meiner at elevane ikkje snakkar vossamål lenger, men bergensk. Dette er eit godt eksempel på korleis det som vert oppfatta som særleg saliente trekk ved bergensmålet, får ein sterk symbolfunksjon. Det er særleg dei tre orda *noe, mye* og *se* som foreldra trekkjer fram som bergensformer, og dersom elevane har eitt eller alle desse orda, kan dei verta skulda for å snakka bergensk. Det som er eit faktum er at det bergenske talemålet har svært liten innverknad på talemålet til ungdomen på Voss, noko som kjem klart fram gjennom analyse av talemålet til vossaelevane som er med som informantar i TUV (Akselberg 2002b, Akselberg 2003b, 2003c). Hå foreldra er desse og liknande 'bergensord' i vossamålet eit så sterkt brot på normidealet, at dei oppfattar det som om elevane ikkje snakkar 'rett vossamål' lenger. *Normidealnivået* får såleis større tyngde for desse foreldra enn språkbruksnivået¹ Opposisjonen til bergensk er forresten stor; jfr. haldninga til andre norske dialektar i kapittel 5.

Elles er bokmålsformer og engelsk slang registrerte, noko som fell saman med den allmenne nynorske språknormforståinga. Det er forresten interessant at elevane ved Voss gymnas, sjølv om dei kan vera skeptiske til bokmålsformer, har eit liberalt syn på *anbeheitlese*-ord (Akselberg 2002a, 2003a).

Kategorien '*e*-ending for *a*-ending' er litt uklar av di det er svært liten bruk av *e*-endingar der det tradisjonelle vossamålet har *a*.

¹ Orda *noe, mye* og *se* er forresten ikkje særleg nye i vossamålet: dei slo igjennom på Vangen, i vangsmålet, rundt år 1900.

Einaste tilfellet som peikar seg ut er bruk av *e* som morfem i presens av *kasta*-verb der tradisjonelt vossamål har *a*, altså *kaste* for *kasta* der normalnynorsk har *-ar*. Dette er ei nyutvikling som ikkje fell saman med verken bergensk eller nokon av dei to skriftmåla.

2.3 Førestellingar om talemålet til jenter og gutar

Tradisjonelt har det vore større skilnader mellom talemålet til gutar og jenter, og mellom talemålet til kvinner og menn. Når det gjeld ungdom og yngre er dette noko som har jamna seg ut dei siste 15–20 åra. Finn Gabrielsen registrerte m.a. ei slik utvikling i talemålet i Stavanger tidleg på 1980-talet (Gabrielsen 1984), og seinare er det gjort fleire slike registreringar (jfr. Akselberg 1995). Mange granskingar på språkbruksnivået har altså stadfesta at ei slik utvikling er på gang i Noreg, men på *normidealnivået* har vi derimot få eller ingen granskingar til no².

Avgangselevane fekk fylgjande spørsmål om tilhøvet mellom talemålet til jenter og gutar på Voss (spørsmål 68): *Er det nokon skilnad på talemålet til gutar og jenter på Voss?* Svarfordelinga var slik:

Svar	Talet på svar
ja	12
nei	47

Fig. 3 Informantane si vurdering av om det er skilnad på talemålet for gutar og jenter på Voss.

12 av informantane, dvs. 20 % av alle avgangselevane, meiner det er skilnad, medan heile 78,4 % meiner det ingen skilnad er. Det er såleis relativt godt samsvar mellom denne haldninga og den reelle utjamninga mellom kjønna som er dokumentert i andre talemålsgranskingar, men at 20 % likevel meiner det er skilnad på talemålet

² Stipendiat Ragnhild Haugen ved Universitetet i Bergen gjennomfører no ei gransking av talemålet i Sogndal som er inspirert av ei slik tilnærming. Tildlegare har ho skrive ei hovudoppgåve om talemålet i Sogndal som også var inspirert av den same tilnærminga (Haugen 1998).

til gutar og jenter, kan reflektera 'normale' avvik mellom rapporterte og registrerte data.

2.4 Allmen haldning til vossamålet

Vi får ofte inntrykk av at dei unge ser på sin eigen lokale dialekt som mindre god. Særleg synest dette å vera eit allment inntrykk hjå ungdom nær større byar og sentra. For å finna ut noko om dette tilhøvet mellom ungdom på Voss fekk avgangselevane fylgjande spørsmål (spørsmål 57): *Synest du at vossamålet er fint?* Svarfordelinga vart slik:

Svar	Talet på svar
ja	47
nei	13

Fig. 4 Informantane si vurdering av om vossamålet er fint.

Heile 47 informantar eller 78,5 % av alle avgangselevane synest altså at vossamålet er fint. Det må seiast å vera ein høg prosent av ungdomsinformantane som har denne meininga.

2.5 Vossamålet og framtida

Å stilla informantane spørsmål om korleis det vil gå med ein dialekt eller eit talemål i framtida, kan fortelja noko om kva for normførestellingar dei har til talt språk. For å skaffa opplysningar om dette tilhøvet fekk informantane fylgjande spørsmål (spørsmål 69): *Korleis trur du det vil gå med vossamålet i framtida?* Svarfordelinga var slik:

Svar	Talet på svar
Forsvinna	35
Meir utvatna	21
Blir likt det gamle vossamålet	1

Fig. 5 Informantane si vurdering av framtida til vossamålet.

Over halvparten av informantane, 35, eller 58,3 %, meiner at vossamålet vil forsvinna, medan 21 eller 35 % meiner at vossamålet vil verta meir utvatna. Det er vanskeleg å tolka slike svar, og det finst fleire tolkingsmåtar. Svara kan fortelja både om normideala og om synet på utviklinga av vossamålet. At mest 60 % av ungdomane meiner at vossamålet vil forsvinna, kan vera uttrykk for at dei har eit statisk og homogent normideal som ikkje gjev rom for særleg talemålsvariasjon og endring. Vi veit ikkje så mykje om dei unge sitt syn på desse tilhøva, men eit slikt normideal er svært vanleg hjå mange eldre talemålsbrukarar, og det er eit statisk og homogent normideal som også er årsaka til at fleire av foreldra meiner elevane snakkar bergensk dersom dei skulle nytta einskilde 'bergensformer' i talemålet sitt (sjå kap. 2.2). Hovudinnhaldet i dette talemålssynet er at dersom ein dialekt eller eit talemål endrar seg for mykje, er det ikkje lenger det same talemålet. Dette er eit språksyn som fell nær saman med eit dialektsyn som er heller utbreidd mellom lekfolk i Danmark, og som vi også kjenner frå Noreg (Akselberg 2002c).

Dei som meiner at vossamålet vil verta meir utvatna, kan vera av same oppfatning som dei som meiner at vossamålet vil forsvinna. Nemninga utvatning, som ofte vert nytta om talemålsutvikling, inneber noko negativt i den forstand at noko er i ferd med å forsvinna. I så fall er det mest 95 % av ungdomen som har eit statisk talemålssyn, eit syn som altså er meir eller mindre identisk med det språksynet dei eldre har. Dét er interessant, av di det viser at ungdomen kan ha eit språkideal som ligg nær det danske talemålsbrukarar har om at når det tradisjonelle talemålet endrar seg (for mykje), døyr dialekten (t.d. Kristiansen 1992). Men det er ein viktig skilnad mellom vossaelevane si *overlevingsevaluering* av vossamålet og danske si *overlevingsvurdering* av danske dialektar: Spørsmålet gjeld framtida til vossamålet, ikkje talemålssituasjonen på Voss i samtida, medan danskane gjev denne evalueringa av talemålssituasjonen i Danmark i dag. Om samtidstalemålet på Voss har elevane ei heilt anna oppfatning (sjå kap. 3).

3. Haldningar til eige talemål

Denne framstillinga byggjer på svara som heimelsmennene gav på tre forskjellige spørsmål.

3.1 Eige talemål sett i høve til tradisjonelt vossamål

Frå andre granskingar veit vi at talemålsbrukarar ofte har eit talemålsideal for eigen dialekt som er slik at dei sjølve meiner at dei ikkje 'lever opp til norma'. For å finna ut korleis elevane opplever ei talemålsnorm for vossamålet, fekk dei tre ulike spørsmål der det første galdt vurderinga av eige talemål i høve til tradisjonelt vossamål (spørsmål 59): *Snakkar du 'skikkeleg' vossamål?* Svarfordelinga var slik:

Svar	Talet på svar
ja	5
nei	55

Fig. 6 Informantane si vurdering av om dei sjølve snakkar 'skikkeleg' vossamål.

Dei aller fleste informantane meiner såleis at dei ikkje snakkar eit tradisjonelt vossamål. På Voss vert uttrykket 'skikkeleg vossamål' nytta synonymt med 'tradisjonelt vossamål'. Dette resultatet stemmer langt på veg overeins med det resultatet som vart presentert i kap. 2.5, men skilnaden er at dette spørsmålet gjeld deira eige talemål i dag og ikkje stoda til vossamål ein gong i framtida. Svara kan uttrykkja at det finst både ei stabil og homogen norm for det tradisjonelle vossamålet, samstundes som dei uttrykkjer ein realitet på språkbruksnivået: Dei unge har ikkje den same talemålsvarieteteten som andre aldersgrupper har. Svara uttrykkjer såleis eit realistisk syn på talemålssituasjon på Voss mellom ungdom i dag. Eit aktuelt spørsmål som då dukkar opp er om dei ser på sitt eige talemål som vossamål. Svaret på det spørsmålet vil kunna fortelja mykje om kva for normideal elevane har for vossamålet i dag.

3.2 Eige talemål sett i høve til vossamål i dag

Det er interessant kva elevane meiner om eige talemål i høve til førestellinga vossamål i dag, og dei fekk difor fylgjande spørsmål (spørsmål 63): *Korleis er dialekten din?* Svara fordelte seg slik:

Karakteristikk av eige talemål	Talet på svar
Moderne vossamål	30
Vossamål m/bokmålsord	14
Blanding av vossamål og bergensk	5
Det er riktig/bra	3
Vossamål	2
Nynorsk	2
Litt vossamål	1
Vossamål m/oddainnslag	1
Vossamål m/arendalsinnslag	1
Vossamål m/strilamål og nynorsk	1
Vestlandsk	1
Daledialekt	1
Østlandsk m/vestlandsord	1

Fig. 7 Informantane si vurdering (kategorisering) av eige talemål.

Grunnen til at det samla talet på svar er 63 og ikkje 60 er at tre informantar har gjeve to karakteristikkar av talemålet sitt. Hovudtyngda av svara signaliserer at dei unge vurderer talemålet slik at dei snakkar vossamål, heile 55, og av desse er det 2 svar som signaliserer vossamål utan modifikasjon, medan til 53 av svara er det knytt ein kommentar. 30 svar karakteriserer talemålet som 'moderne' vossamål. Desse svara modifierer den idealnorma som kom til uttrykk i kap. 2.2 og 3.1: Vossamålet er ikkje berre tradisjonelt vossamål, men det eksisterer også ein 'moderne' normvariant av vossamålet hjå elevane, og denne varianten nyttar dei sjølve.

Svara "vossamål m/bokmålsord" og "blanding av vossamål og bergensk" uttrykkjer mykje den same oppfatninga som "moderne vossamål" av di svara markerer at det vossamålet elevane nyttar, skil seg frå det tradisjonelle talemålet, og at trekk som skil seg frå det tradisjonelle talemålet, ofte vert oppfatta som påverknad frå bok-

målet eller frå bergensk. Det er noko med talemålssosialiseringa som fører med seg at det som skil seg frå 'tradisjonelle' dialektsteg, vert oppfatta som påverknad frå bokmålet eller påverknad frå eit bymål. Kategoriseringa "litt vossamål" markerer mykje det same på normnivået. Det gjer også kategoriane "vossamål m/oddainnslag", "vossamål m/arendalsinnslag" og "vossamål m/strilamål og nynorsk". Det særlege med desse kategoriseringane er at desse elevane har ein av foreldra frå Odda, Arendal eller Strilelandet, og at dei har eit eller fleire trekk frå talemålet på desse stadene. Nemningane "vestlandsk" og "nynorsk" er noko uklare, men kan reflektera ei strengare normoppfatning av vossamålet enn dei andre elevane har. Dei to svara på normidealnivået som skil seg mest ut er "daledialekt" og "østlandsk m/vestlandsord". Ved gjennomlytting av samtaleopptaka er det informantene bak kategoriseringa "østlandsk m/vestlandsord" på normidealnivået som skil seg mest ut på språkbruksnivået, og det er godt samsvar mellom eigenrapporteringa og registreringa på språkbruksnivået. Kategorirapporteringa "daledialekt" kan gå på at det finst nokre 'daletrekk' i talemålet som medelevane har merka seg, og som kan ha påverka opplevinga av eigen dialekt. Registrering på språkbruksnivået tilseier ikkje at dette er daledialekt, men vossamål med 'daletrekk'.

Denne eigenkategoriseringa viser altså at dei aller fleste elevane klassifiserer talemålet sitt som vossamål, men ikkje som eit tradisjonelt statisk og homogent vossamål, men derimot som eit 'endra' og 'moderne' vossamål der det finst trekk som ikkje høyrer til det 'tradisjonelle' talemålet. Dette kan tyda på at informantane har eit dynamisk og heterogent talemålssyn som gjev rom for både endring og variasjon, men kan som nemnt ovanfor, vera eit utslag av den metoden som er nytta (informantane kjem ikkje på relevante eksempel medan dei fyller ut skjemaet). Analyse av talemålet til informantane på språkbruksnivået viser at rett nok er det fleire endringar å registrera i høve til det tradisjonelle vossamålet, men likevel held vossamålet seg heller stabilt hjå vossaungdomen i motsetnad til den endringa vi kan finna i talemålet til ungdomen m.a. i fleire bygder på Austlandet.

3.3 Tilfredsheit med eige talemål

Det er interessant å få opplysning om kor nøgde ungdomen er med talemålet sitt av di det kan fortelja noko noko om kvifor dei held på dialekten sin, kvifor dei legg om talemålet sitt, kva for tilhøve dei har til den lokale kulturen, om deira kulturelle identitet og språklege haldning osb. Dei fekk difor følgjande spørsmål (spørsmål 70): *Er du tilfreds med den dialekten du har?* Svarfordelinga var slik:

Svar	Talet på svar
ja	55
nei	5

Fig. 8 Informantane si vurdering av om dei er tilfredse med sin eigen dialekt.

Prosenten elevar som er nøgde med dialekten sin er altså svært høg, og det er særleg interessant når dei aller fleste kategoriserer talemålet sitt som "moderne vossamål" og "utvatna vossamål". Dette tyder at ungdomen både kan ha eit dynamisk talemålssyn og at dei er nøgde med dialekten sin. Dette er i tråd med fleire granskingar som viser at norsk ungdom mange stader er språkleg trygge og nøgde med talemålet sitt, men det kan også vera eit døme på at dette er eit trekk som er sterkare utanfor enn innanfor det sentrale austlandsområdet. Granskingar viser at ungdomen i sentrale austlandsområde kjenner seg meir språkleg underlegne talemålet i t.d. Oslo.

4. Foreldre som språklege normagentar

4.1 Foreldre som korrektørar

Granskingar av talemålet til ungdomen på Voss viser at talemålet er i endring, men at det likevel held seg temmeleg godt på Voss, og talemålspåverknaden frå Bergen er t.d. svært liten (Akselberg 2002b, 2003c). Det kan vera svært mange grunnar til denne situasjonen som t.d. samanheng med lokal, kulturell og personleg identitet, sosiale nettverk, Vossabygdi som kulturelt tyngdepunkt, lokal sjølvkjensle, arbeids- og fritidsaktivitetar, fokusering osb., og det kan ha med sosialisering å gjera. Kan det vera ein samanheng mellom 'positiv'

språkleg talemålssosialisering og talemålsbruk i område der dialektane og talemålet held seg rimeleg godt? Og kva for rolle kan foreldra spela i ein slik samanheng? For å få kunnskap om slike tilhøve, fekk elevane dette spørsmålet (spørsmål 75): *Har foreldra dine nokon gong retta på dialekten din?* Svarfordelinga var fylgjande:

Svar	Talet på svar
nei	32
ja	28

Fig. 9 Informantane si vurdering av om foreldra har retta på talemålet deira.

Det er altså 28 av 60 informantar som er blitt retta på av foreldra, dvs. 46,7 % eller knapt halvparten av elevane som er med i granskinga. Om dette er ein stor eller liten del av informantane, er det vanskeleg å svara på, men det kan verka som om det er fleire av dei unge i dag som har blitt retta på enn det har vore tidlegare (Akselberg 1995). Dersom det er ei allmenn utvikling, kan det tyda at foreldra til desse elevane kan ha ei anna haldning og ein annan praksis i høve til talemålssosialisering enn tidlegare.

4.2 Korreksjonsmål

Dei 28 elevane som er blitt retta på er blitt retta til tradisjonelt vossamål eller til korrekt nynorsk på denne måten:

Svar	Talet på svar
Retta til tradisjonelt vossamål	27
Retta til korrekt nynorsk	1

Fig. 10 Informantane si vurdering av kva for talemål foreldra har retta dei til.

Dei aller fleste er altså retta til eit 'tradisjonelt' vossamål, dvs. eit vossamål utan 'bokmålsinnslag' og 'bergensformer'. Dette kan tyda at dét er viktigare for desse foreldra, enn det var for foreldre tidlegare, at borna snakkar den lokale dialekten, og at foreldra går meir aktivt inn

for at borna skal halda på målet. Vi veit ingenting om korleis elevane er blitt retta på av foreldra, og om det er med bruk av positive eller negative sanksjonar.

4.3 Korreksjon og geografisk foreldrebakgrunn

Ein skulle tru at dei som er blitt retta på, har begge foreldra frå Voss, og at dei som ikkje er blitt retta, berre har den eine eller ingen av foreldra frå lokalsamfunnet. Opplysning om foreldrebakgrunn har alle informantane gjeve som bakgrunnsopplysningar før opptaka. For dei elevane som er blitt retta er foreldrebakgrunnen slik:

<p>Elevar som er blitt retta</p>	<p>Foreldrebakgrunn Begge foreldre frå Voss Éin av foreldra frå Voss</p>	<p>Talet på elevar 14 14</p>
<p>Elevar som ikkje er blitt retta</p>	<p>Foreldrebakgrunn Begge foreldre frå Voss Éin av foreldra frå Voss</p>	<p>Talet på elevar 5 27</p>

Fig. 11 Samanhengen mellom talemålskorreksjon og foreldra sin geografiske bakgrunn.

Av dei elevane som er blitt retta er det altså like mange som har den eine som begge foreldra frå Voss. Dette skulle ikkje tyda på nokon skilnad i eventuell talemålssosialisering med omsyn til foreldra sin geografiske bakgrunn. Ser vi derimot på den geografiske foreldrebakgrunnen til dei elevane som ikkje er blitt retta, har fåtalet av desse begge foreldra frå Voss (5 av 32 elevar, dvs. 15,6 %), medan storparten (27 av 32 elevar, dvs. 84,4 %) har berre éin av foreldra frå Voss. Dette kan tyda på at det likevel er større sjanse for at ein vert retta på dersom begge foreldra er frå Voss, enn om berre den eine av dei er det.

4.4 Korreksjon, geografisk foreldrebakgrunn og foreldra sitt kjønn

Kva rolle spelar foreldra sitt kjønn i den språklege sosialiseringprosessen? Vi veit frå andre granskingar at mødrene ofte har ein viktigare allmenn sosialiseringfunksjon enn fedrane. Det er også noko vi kjenner frå sosiolingvistikken. Kan det vera slik på Voss at dei ungdomane som har ei mor frå Voss, i større grad enn dei som har ein far frå Voss, vil oppleva talemålskorreksjon? Dersom vi koplar informasjon om korreksjon, geografisk foreldrebakgrunn og foreldra sitt kjønn, og ser bort frå dei elevane som har begge foreldra frå Voss, får vi dette resultatet:

Elevar som er blitt retta	Foreldrebakgrunn og kjønn	Talet på elevar
	Mor frå Voss	3
	Far frå Voss	11
Elevar som ikkje er blitt retta	Foreldrebakgrunn og kjønn	Talet på elevar
	Mor frå Voss	13
	Far frå Voss	14

Fig. 12 Samanhengen mellom talemålskorreksjon og foreldra sin geografiske bakgrunn og kjønn (dei elvane som har begge foreldra frå Voss er tatt ut).

Det som kjem fram her, er det motsette av hypotesen om at det skulle vera flest elevar av dei som vert retta på, og som har berre den eine av foreldra frå Voss, som har mor frå Voss. Fleirtalet av dei som er blitt retta på har far frå Voss (11 av 14, dvs. 78,6 %), medan berre 3 av 14 (21,4 %) har mor frå Voss. Tyder dette at vossafedrane er meir talemålsmedvitne og meir aktive i talemålssosialiseringa enn vossamødrene? Det kan sjølvsagt vera slik, men dette tilhøvet kan òg vera uttrykk for at fedrane og mødrene driv talemålssosialisering på ulik måte. Det er mogleg at den talemålssosialiseringa som elevane registrerer og rapporterer er den medvitne, eksplisitte og aktivt lett synlege sosialiseringa, som kan vera den som fedrane representerer t.d. i form av direkte kommentarar og andre sanksjonar som fleip og ironi. Mødrene driv gjerne med meir indirekte sosialisering som i liten grad er eksplisitt og lett synleg, men som kan vera mykje meir

effektiv. Denne talemålssosialiseringa føregår meir jamnt og trutt og i 'det stille' t.d. i form av den allmenne og daglege språklege kommunikasjonen mellom mødrene og borna. Det kan vera slik at fedrane driv ei talemålsnormering som representerer ein slags open talemålsnormering, medan mødrene driv ei talemåls-normering som representerer ei slags skjult talemålsnormering.

4.5 Korreksjon og jordbruksbakgrunn

Det har vore ei vanleg meining at dei borna som veks opp på ein gard vil ha eit meir tradisjonelt talemål eller vil halde betre på den tradisjonelle lokale dialekten enn born som ikkje har denne sosiale og kulturelle bakgrunnen. I praksis vil dette seia at på dei fleste stadene vil dei barna som kjem frå gard representera ein geografisk periferi, medan barn som ikkje har denne bakgrunnen ofte representerer eit geografisk sentrum. Korleis er desse tilhøva på Voss? Ei kopling av opplysningar om korreksjon og tilhøve til jordbruket gjev fylgjande resultat:

Svar	Frå gard
Er blitt retta	7
Er ikkje blitt retta	8

Fig. 13 Samanhengen mellom talemålskorreksjon og tilhøve til jordbruket.

15 av dei 60 elevane som er definerte som vossingar kjem frå gard. Av desse er det færre som ikkje er blitt retta på, enn som er blitt retta, sjølv om skilnaden er liten. Hypotesen om at det skulle vera større samanheng mellom talemålskorreksjon og jordbruksbakgrunn, enn mellom talemålskorreksjon og annan sosial bakgrunn, stemmer ikkje med dette materialet. I kap. 4.1 såg vi at samla sett var 28 av 60 elevar, dvs. 46,7 %, blitt retta av foreldra. Her ser vi at av 15 elevar med jordbruksbakgrunn er 7 blitt retta, dvs. 46,7 %, noko som tilsvarar gjennomsnittsprosenten for alle elevane. Elevar med jordbruksbakgrunn skil seg altså ikkje ut med omsyn til talemåls-korreksjon av foreldra. Grunnen til at elevar med jordbruksbakgrunn kan ha fleire tradisjonelle talemålstrekk enn andre elevar, kan vera at den implisitte og mindre synlege normeringa er meir utbreidd og

meir effektiv enn den eksplisitte og lett synlege. Jamfør foreldra si rolle i den språklege sosialiseringprosessen (kap. 4.4). Det å veksa opp i eit jordbruksmiljø med heile den sosiale, materielle og kulturelle sosialiseringa det fører med seg som ein daglegdags prosess, kan vera viktigare enn direkte talemålsnormering og talemålssosialisering.

5. Haldningar til norske talemål

Haldning til eige talemål og til vossamålet gjev interessante innblikk i normforståing og talemålsbruk. Korleis kan haldning til andre talemål underbyggja den innsikta som denne informasjonen gjev? For å få litt innsikt i det fekk elevane to spørsmål, det eine om positiv haldning og det andre om negativ haldning.

5.1 *Dialektar ungdomen har positiv haldning til*

Vi har sett at ungdomen på Voss har ei positiv haldning både til vossamålet og til sin eigen dialekt. For å få innsikt i deira positive haldning til norske dialektar allment sett, fekk dei fylgjande spørsmål (spørsmål 82): *Kva for norsk dialekt likar du best?* Svarfordelinga var slik:

Dialekt	Talet på svar
Sørlandsk/Kr.sand/Arendal	17
Rogalandsk/Stavanger	10
Sognamål/Sogndal	7
Nordlandsk/nordnorsk	6
Austlandsk	6
Vossamål	6
Osломål	3
Trøndsk	3
Møredialekt	2
Moldedialekt	2
Bergensk	2
Valdresmål	1
Skienmål	1

Fig. 14 Informantane si vurdering av dei dialektane dei likar best.

Det var ingen faste svaralternativ, men informantane sette opp dei dialektane dei sjølve meinte var aktuelle. Det er til saman 66 svar, altså 6 fleire enn talet på informantar, noko som har årsak i at nokre elevar har gjeve opp to eller fleire dialektar på spørsmålet.

Det er interessant å merka seg at vossamålet kjem langt ned på lista, og ikkje berre det, det er berre 6 svar som trekkjer fram vossamålet, dvs. 11 færre svar enn den best likte dialekten og 5 svar meir enn den dialekten som fekk færrest svar. Dette er eit godt eksempel på at sjølv om informantane vurderer eigen dialekt heller lågt i høve til andre norske dialektar, er dei likevel svært godt nøgde både med vossamålet generelt og med sin eigen dialekt spesielt (jfr. kap. 2.4 og 3.3). Det er også interessant at det berre er éin elev som trekkjer fram bergensmålet som den dialekten som han likar best.

At sørlandsk talemål skårar høgast i denne granskinga er ikkje så overraskande av di Sørlandet og sørlandsk talemål for mange nordmenn, og særleg på Vestlandet, vert sett i samband med ferie, sommar, sol og blide menneske. I mange nordmenns førestelling har Sørlandet noko av den same dåmen som Danmark har, nettopp av di vi knyter språket og området til positive opplevingar og fritid.

Grunnen til at rogalandsk også når så høgt opp kan vera mykje den same som for sørlandsk.

Kvifor sognamål også høyrer til teten, er det verre å forklara. Nordlandsk har kanskje noko eksotisk over seg, medan austlandsk let seg forklara med den allmenne posisjonen 'standardaustlandsk' har. Oslomålet er det derimot berre 3 elevar som trekkjer fram, og det kan fortelja noko viktig om oslomålet sin status på Vestlandet.

Trøndsk er det fleire som meiner er vanskeleg å forstå, og det får difor ei låg plassering, medan møre- og moldedialekt kanskje fell litt i den same kategorien som trøndsk talemål.

Ein skal forresten ikkje leggja altfor stor vekt på skilnadene mellom dei ulike dialektane; fleire av dei kan ha kome med litt tilfeldig i svarlista på grunn av at informanten har ei mor, far, slektning eller god ven med ein slik dialekt, eller det kan vera ein eller annan populær kjendis som har vedkomande dialekt. Møre-, molde, valdres- og skiensmålet kan vera døme på det. Det er interessant at telemarksdialekten ikkje er med, den er ofte med i slike rangeringar, men det er viktig å vera merksam på at denne undersøkinga ikkje gav faste svaralternativ.

5.2 Dialektar ungdomen har negativ haldning til

For å få innsikt i informantane si negative haldning til norske dialektar allment sett, fekk dei fylgjande spørsmål (spørsmål 82): *Kva for norsk dialekt likar du minst?* Svarfordelinga var slik:

Dialekt	Talet på svar
Trøndsk	20
Bergensk	11
Gudbrandsdalsmål	5
Nordlandsk/nordnorsk	5
Hallingmål	3
Stavangerdialekt	3
Stanghelle-/vaksdal-/dalemål	3
Austlandsk	2
Telemarksdialekt	2
Ålesundsmål	2
Sogndalsmål	2
Sørlandsk	2
Bærumdialekt	1
Saudamål	1
Østfoldsk	1
Østerdalsmål	1

Fig. 15 Informantane si vurdering av dei dialektane dei likar minst.

Også her ser vi at at det er fleire svar enn det samla talet på informantar, og grunnen er den same som under dialektane ein har ei positiv haldning til, det er nokre informantar som har gjeve opp meir enn eitt svar på spørsmålet. Det er interessant å registrera at vossamålet er fråverande på denne lista. Vi legg også merke til at oslomålet er fråverande. Det er også interessant at østfoldmålet ikkje vert trekt spesielt fram slik det ofte vert elles når mislikte dialektar skal kårast. Telemarksdialekten kjem heller ikkje særleg langt opp på lista, og heller ikkje austlandsk. Samanlikna med den førre lista, står desse vurderingane kvarandre.

At sørlandsk og sogndalsmålet kjem langt ned, høver også med den førre lista, men ein skulle kanskje ha venta at dei var heilt ute. Det same gjeld for stavangerdialekten. Elles er det interessant at nordlandsk ligg så høgt på lista, det talemålet har mest same plassering som på den andre lista. Det tyder på at det er nokså ambivalent eller delt syn på det nordlandske talemålet.

Særleg interessant er det at nabodialektar som dale-, vaksdal- og stanghelledialekten er tatt med. Som regel vert ikkje nabodialekter

rekna for å ha særleg status, men kan tvert om vera 'truande'. Bergensk fell rimeleg bra inn i det mønsteret, som er den dialekten vossaelevane likar minst etter trøndsk.

At trøndsk kjem på topp, kan nok ha med det å gjera at mange meiner dei ikkje forstår kva som blir sagt. Ofte heng grad av forståing og estetiske vurderingar nær saman. At gudbrandsdal- og hallingmålet kjem så pass høgt opp, har truleg med dei same årsakene å gjera som at trøndsk vert vurdert så negativt. Særleg interessant i ein haldningssamanheng er vurderingane av det allmenne vossamålet, det individuelle talemålet og bergensmålet.

6. Språkhaldning og talemålssoialisering

Denne granskinga viser at ungdomen på Voss i 2001 og 2002 har ei positiv haldning til vossamålet og til sin eigen dialekt. Granskinga viser òg at ungdomen på Voss meiner at dei snakkar vossamål, sjølv om dei ikkje nyttar den 'tradisjonelle' vossadialekten. Dette tyder både at dei har ei nokså klar oppfatning av den 'tradisjonelle' vossanorma, samstundes som det *kan* tolkast som om dei har eit dynamisk og heterogent syn på vossamålet i dag: Vossamålet kan endra seg og likevel halda fram med å vera vossamål, t.d. det dei sjølve representerer. Derimot stiller dei eit strengare normkrav til vossanorma i framtida: Det finst tydelegvis visse språklege grenser som vossamålet kan endra seg innafor før det ikkje lenger er vossamål.

Granskinga viser at vossaungdomane ikkje vurderer eigen dialekt blant dei som dei set mest pris på dersom dei rangerer norske dialektar, men det kjem likevel ikkje i konflikt med at dei aller fleste er godt nøgde med sin eigen dialekt og vossamålet. Å vurdere andre dialektar meir positivt enn sin eigen dialekt treng såleis ikkje koma i konflikt med det å vurdere sin eigen dialekt positivt og det å kjenna seg vel tilpass med sin eigen dialekt.

Granskinga viser at om lag halvparten av elevane har vore retta språkleg på av foreldra, og det er fedrane som truleg må ha vore dei mest aktive i den eksplisitte korrigeringa, av di det er flest elevar med fedrar frå Voss som er blitt retta på. Dette kan vera eit døme på at fedrane og mødrene kan driva talemålssoialisering på ulik måte. Ei tolking kan vera at vossafedrane driv open og eksplisitt talemåls-

sosialisering, medan vossamødrene driv skjult og indirekte sosialisering. Vossamødrene representerer truleg ein viktig språkleg sosialiseringfaktor i den indirekte sosialiseringa som finn stad gjennom det å veksa opp i eit bestemt språksamfunn. Granskinga viser òg at det ikkje er nokon skilnad i foreldra si rolle som talespråklege norm- og sosialiseringstørar om ungdommen veks opp på gard eller ikkje.

7. Epilog: Sjølvrapportering som metode i haldningsgranskingar

Analysen byggjer på data som er samla inn ved at informantane har gjeve opp kva dei *veit*, kva dei *meiner* og kva dei *opplever* som svar på opne og lukka spørsmål. Dei fleste spørsmåla gjeld kva haldning informantane har til eige og andre sitt talemål. Informantane har fått direkte spørsmål om kva dei meiner om fleire ulike sakstilhøve, og opplysningane dei har gjeve er nytta direkte til å framskaffa data om samanhengar og som grunnlag for analyse. Granskinga fokuserer såleis på dei *kognitive* og *affektive* haldningskomponentane. Er dette ein 'fornuftig' måte å framskaffa opplysningar om haldning på?

Det har vore ein debatt innom sosiolingvistikken om korleis ein skal samla inn informasjon om informantane si haldning. Problemstillinga gjeld eigenleg dei innsamla dataa sin *validitet*: Måler vi det vi eigenleg skal eller vil måla? Det vil seia: *Korleis* skal vi måla haldning? Og dinest: Kva for informasjon *representerer* haldning på best mogleg måte? Debatten har i hovudsak golde tre område.

1) Særleg har ein diskutert om ein skal stilla informantane direkte spørsmål om eit sakstilhøve (dvs. at ein stiller spørsmål om *kognitive* og *affektive* tilhøve) eller om ein indirekte skal registrera korleis informantane handlar (dvs. at ein registrerer *konative* tilhøve) i høve til eit sakstilhøve utan at informantane direkte er informerte om kva som skal målast. Spørsmålet om måling av haldning gjeld altså på den eine sida val av konkret *metode* for innsamling av haldningsdata.

2) På den andre sida gjeld måling av haldning spørsmålet om vi kan '*stola*' på informantane sine svar. Dersom vi stiller informantane direkte spørsmål om eit sakstilhøve, kan vi då få tilgang til dei 'eigenlege' haldningane? Eller kan det vera slik at informantane ved

direkte haldningsregistrering let seg styra for mykje av innsamlings-situasjonen til at vi kan vera sikre på at dei gjev eit relevant svar? Gjev dei (medvite eller umedvite) i ein slik direkte kontekst heller eit svar dei trur forskaren vil ha enn det 'reelle' svaret, og legg dei vinn på å svara (medvite eller umedvite) 'overflatisk' slik at dei ikkje slepper forskaren for tett innpå seg? Jfr. Haugen sin artikkel i dette heftet (pkt. 2.2).

3) Dessutan gjeld spørsmålet om måling av haldning om det finst ulike haldningsnivå. Kan det t.d. finnast eit 'medvite' nivå som representerer dei 'ikkje-eigenlege' haldningane, og som m.a. kan koma til uttrykk gjennom svar på direkte spørsmål, og eit 'umedvite' nivå som representerer dei 'eigenlege' haldningane og som kjem til uttrykk gjennom 'indirekte' registreringar?³

Dersom det er slik at det finst haldningar på to ulike nivå (truleg finst det haldningar på *mange nivå*), dvs. både 'ikkje-eigenlege' og 'eigenlege' haldningar, er då den eine typen haldning 'viktigare' enn den andre? Eller er begge handlingsnivåa like interessante i sosiolingvistikken? Kan det vera slik at 'ikkje-eigenleg' haldning kanskje kan vera 'viktigare' enn 'eigenleg' haldning? I disiplinen folkelingvistikk, *folk linguistics*, er det nettopp dei 'ikkje-eigenlege' haldningane som er interessante. Slike haldningar gjev viktig informasjon om språkbrukarane sin eigen språkbruk.

Dette er spørsmål vi ikkje kan få endelege fasitsvar på, men det har utvikla seg to tradisjonar innoom sosiolingvistikken der den eine legg vekt på at haldningar skal målast indirekte ved at ein registrerer handlingar som primært ikkje gjeld språklege tilhøve (dvs. gjennom registrering av den konative komponenten) som indikator på språkhaldning, medan den andre retninga legg vekt på at haldningar også kan målast direkte (dvs. gjennom registrering av den kognitive og den affektive komponenten). Lambert sine *matched guise*-studiar var på ein måte fyrste steget på vegen mot å etablere den indirekte metoden med måling av den konative komponenten. Seinare har m.a. Tore Kristiansen (1992, 1999) utvikla denne teknikken vidare,

3 Termen 'eigenleg' haldning er henta frå den sosiolingvistiske litteraturen. Den andre haldningstypen er den 'ikkje-eigenlege' eller overflatiske. I praksis kan val av metode tyda at ein legg mindre vekt på eller eventuelt ser heilt vekk frå m.a. forklaringskrafta eller forklaringspotensialet til den eine typen haldning i høve til den andre.

og nytta han i studiane av dialekt- og regionalspråkutviklinga i Danmark.

Diverre har haldningsdiskusjonen innom sosiolingvistikken for mykje golde kva som er den 'rette' elles 'beste' måten å måla den 'eigenlege' haldninga på (dvs. om ein skal måla den kognitive og affektive komponenten eller den konative), i staden for å diskutera kva 'eigenlege' haldningar er. Enno manglar vi ein diskusjon om kva det er den indirekte metoden måler. Ein har til no meir eller mindre tatt for gitt at den indirekte metoden skaffar data om den 'eigenlege' haldninga.

Vi veit gjennom ei mengd studiar at det svært ofte kan vera eit stort sprik mellom informantane sin rapporterte språkbruk og den registrerte språkbruken deira (jfr. t.d. Hannaas 1999). Difor er det slik at vi sjeldan kan 'stola' på rapporterte opplysningar om eigen språkbruk i den forstand at dei skal reflektera den reelle språkbruken (derimot er dei svært viktige med omsyn til språkbrukaren si eiga normoppfatning). Vi skal difor vera noko forsiktige med å trekkja for bastante konklusjonar på grunnlag av slike opplysningar med omsyn til reell språkbruk (jfr. t.d. Papazian 1997, Kvåle 2000). Gjeld det same med omsyn til språkbrukaren sine haldningar òg, som t.d. korleis han vurderer ein bestemt dialekt eller sin eigen dialekt? Det veit vi ikkje m.a. av di dette tilhøvet er mykje verre å testa (dvs. dei 'eigenlege' vs. dei 'ikkje-eigenlege' haldningane).

Ein kan t.d. ha ei 'eigenleg' positiv haldning til eigen dialekt sjølv om ein vurderer ein annan dialekt meir positivt. Resultata av denne granskinga kan vera eit døme på det.

Dei direkte metodane kan kan henda gje opplysningar om vel så 'eigenlege' haldningar som dei haldningsopplýsingane som dei indirekte metodane gjev. Vidare i projektet *Talemålsendring hjå ungdom på Voss* (TUV) vil omgrepet 'eigenleg' haldning få ei meir grundig utgreiing.

Litteratur

- Akselberg, Gunnstein 1995: *Fenomenologisk dekonstruksjon av det labovmilroyse paradigmet i sosiolingvistikken. Ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune*. 1–2. Uprenta doktorgradsavhandling. Bergen: Nordisk institutt.
- Akselberg, Gunnstein 2002a: Open eller trong nynorsknorm i den vidaregåande skulen? Praksis og haldningar til valfridomen i den nynorske skriftnorma hjå elevar som har nynorsk som hovudmål – jamført med elevar som har nynorsk som sidemål. *Nordica Bergensia* 27. 3–43.
- Akselberg, Gunnstein 2002b: Gransking av regionaltalemål i Noreg – Bakgrunn og særtrekk. *Nordica Bergensia* 28. 3–33.
- Akselberg, Gunnstein 2002c: Talespråkleg regionalisering i Noreg – Keisarens nye klede? *Nordica Bergensia* 28. 35–59.
- Akselberg, Gunnstein 2003a: Praksis og haldning til valfridomen i den nynorske skriftnorma hjå elevar som har nynorsk som hovudmål. I: Omdal, Helge og Rune Røsstad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*. 69–92. Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Akselberg, Gunnstein 2003b: *Utviklinga av vossamålet ved tusenårsskiftet. Ei gransking av språkbruk hjå ungdomar på Voss 2001–2002 sett i eit talespråkleg regionaliseringsperspektiv*. I: Akselberg, Gunnstein og Helge Sandøy (red.): *Rapport frå Sjuande dialektologkonferansen på Voss 14.–18. august 2002*. Under prenting.
- Akselberg, Gunnstein 2003c: Talevariasjon i Noreg. I: Mæhlum, Brit m.fl.: *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. 144–165. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Brunstad, Endre 2000: Språknormer som forskingsobjekt. Refleksjonar kring språknormomgrepet og språknormforskinga. I: Brodersen, R. B. og T. Kinn (red.): *Språkvitskap og vitskapsteori. Ti nye vitskapsteoretiske emne*. 46–68.
- Farstad, Randi 1996: *En studie av språkholdninger og stereotype forestillinger om og blant sunnmøringer, romsdalinger og nordmøringer. Uprenta hovudoppgåve i nordisk*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Gabrielsen, Finn 1984: *Eg eller je? Ei sosiolingvistisk gransking av yngre mål i Stavanger*. Oslo: Novus.
- Hannaas, Jorunn 1999: *En sosiolingvistisk studie av kj- og sj-realiseringen blant ungdommer i Bergen*. Uprenta hovudoppgåve i nordisk. Bergen: Universitetet i Bergen.

- Haugen, Ragnhild 1998: Variasjon og endring i sogndalsdialekten. Ei sosiolingvistisk undersøking av talemålet i Sogndal. *Målbryting* 1. 1–168.
- Husby, Olaf 1985: *Inntrykk av språkbrukarar. Ei undersøking av tillagte personlegdomsdrag ut frå munnleg språkføring. Sosialt distinktive drag i talemålet i Sandnessjøen*. Uprenta hovudoppgåve i nordisk. Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Kristiansen, Tore. 1992. Har regionalsprog en fremtid i Danmark? *Danske Folkemål* 34, 203–47.
- Kristiansen, Tore 1999: *Unge sprogholdninger i Næstved 89 og 98*. *Danske Folkemål* 41. 139–62.
- Kvåle, Karen Marie 2000: Talemålsendring i Valdres – i retning av kva? *Målbryting* 4. 167–76.
- Lambert, Wallace E. 1964: Lambert, Wallace E. og William W. Lambert 1964: *Social psychology*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- Papazian, Eric. 1997. Dialektdød i Numedal? Om språkutviklinga i Nore og Uvdal. *Maal og Minne*. 1997/2. 161–190.
- Strømsodd, Svein Arne 1979: *Dialektholdninger blant folk i to bydeler i Oslo*. Uprenta hovudoppgåve i nordisk. Oslo: Universitetet i Oslo.